

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

När Tove gjorde slut med Mumin och reste jorden runt

Österlund, Mia

Published in:
Hufvudstadsbladet

Published: 03/09/2022

Document Version
Submitted manuscript

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Österlund, M. (2022). När Tove gjorde slut med Mumin och reste jorden runt: [Recension av Sanna Pelliccioni och Leena Virtanen Tove! Tove Janssonin matka vapauteen ja maailman äärin]. *Hufvudstadsbladet*.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe20231001138002>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Virtanen, Leena och Pelliccioni, Sanna, *Tove! Tove Janssonin matka vapauteen ja maailman ääriin*, Teos, 2023.

Resa med tungt bagage. Tove Janssons avsked och vändpunkt i bilderboksformat

Hur kan en närma sig Tove Jansson, hitta en ny och uppfriskande vinkel på hennes liv och konstnärskap? Detta i en nation närmast marinerad i muminalia – böcker, bilder, produkter – och i ett sammanhang där Jansson-forskare vänt på varenda sten, där det biografiska anslaget är överskuggande och där Janssons oeuvre ljuder som ett orgelbrus genom vår finländska litteratur, som professor emeritus Clas Zilliacus träffande uttryckt saken. Leena Virtanen och Sanna Pelliccioni antar omsorgsfullt utmaningen att kliva ner i denna flod av kunskap och berätta om Tove Jansson i sin faktabilderboksserie "Suomen supenaisia" [Finlands superkvinnor], som lyhört gör utsnitt ur ikoniska märkeskvinnors liv. I *Tove! Tove Janssonin matka vapauteen ja maailman ääriin* [Tove! Tove Janssons resa mot frihet och världens ände] gör de ett modigt och rätt radikalt val genom att skildra en brytpunkt i Janssons liv: hon gör slut med mumintrollen och beger sig på en jorden-runt resa.

Till skevhetens lov

Av mumintrollen syns bara en svans, som följdriktigt leder bort från blädderriktningen i bilderboken. Ändå poppar mumintrollen upp titt som tätt i texten, för naturligtvis försvann de inte ur Janssons liv bara för att hon i *Sent i november* (1970) tömde sin dal på familjemedlemmar. Virtanen och Pelliccioni låter underförstå hela bakgrunden till Jansson, inget av hennes väg som konstnärsbarn och hennes tidiga konstnärliga strävan och framgångar berättas fram. Greppet röjer skickligt plats för annat. Tvärtom är det en annan berättelse som centreras, den om partnerskapet med Tuulikki "Tooti" Pietilä. Den samkönade relationen är mycket riktigt något som länge kringgåts. Visserligen har den varit känd och nämnd, tidigt diskuterad av Barbro Gustavsson i *Stenåker och ängsmark. Erotiska motiv och homosexuella skildringar i Tove Janssons senare litteratur* (1992). Här, liksom i Zaida Bergroths film *Tove* (2020), är kärleken på paradplats.

Linjedragningar och färgspel

En annan svårighet vilar i det visuella – hur i all världen ska en närma sig en den tecknade linjens virtuos som Jansson? En som dessutom själv, likt Helene Schjerfbeck, tecknat och målat självporträtt livet igenom. Hos bägge kan livslinjer utläsas ur hur de framställer sina ansikten. Säkert kommer många att tycka att pärmens Tove Jansson i Pelliccionis tappning skevar. Men just den skevheten markerar en egen ingång där Pelliccioni driver en egensinnig, impressionistisk, drömsk, collageaktigt fragmenterad stil som går i dialog med Janssons estetik. Hon replikerar exempelvis den kända silhuettbilden av Tove Jansson, som använts vid de återkommande Tove Jansson-seminarierna som anordnats. Det är fint med denna personliga ingång i bild och ord till ett hyllat konstnärskap. Samarbetet mellan text och bildberättande är organiskt och starkt stämningsskapande. Färgerna är läckra men också melankoliska och djupa.

Berättelsen om Tove och Tootis jorden-runt-resa interfolieras med citat ur Janssons böcker, brev och de smalfilmer de gjorde under resan. Den lesbiska tvåsamheten markeras elegant i

början genom att avbilda Janssons och Pietiläs skor, på pricken likt de skor som ännu finns bevarade i utdragslådan i garderoben i ateljén på Ulrikasborgsgatan i Helsingfors. Omsorgen om detaljerna och om stämningen i bilderboken är påtagligt. Bilden av *Trollvinter* (1957) som kan läsas som Janssons komma ut berättelse är fin, fylld av snö och mörker, medan texten berättar om norrsken, en sinnebild för det queeras intåg och synlighet.

Med resan som livshållning

Sorgen efter mamma Ham påskyndar beslutet om att resa. Avfärden ackompanjeras av citatet " [...] en stor avfärd är lika viktig som de första raderna i en bok" som felaktigt anges finnas i *Muminpappans bravader* (1950) (det finns i *Pappan och havet* 1965). Citatet flankerar en cirkelrund perforering som replikerar Janssons berömda teknik att berätta med hjälp av bilderboksmediets materialitet. Organiskt dansar texten över bilderna, som då Jansson dansar hula-hula dans på ett av uppslagen.

"Vi resenärer"-perspektivet och skildringen av de två konstnärerna på resande fot växer ut till en bild av livet och konsten. Resandet är en livshållning för bägge två. I Janssons fall reste hon redan i sin ungdom och studerade i Stockholm och Paris, vilket hennes digra brevväxlingar skildrar i detalj. Att lyfta vikten av att resa genom att visa vad resor ger är en motståndshandling i flygskammens era. Det var en resa med tungt bagage, med sorgen efter mamman och upprottet från muminvärlden. Under resans gång skriver Jansson den omhuldade och spridda *Sommarboken* (1972) – under sommaren fann jag boken bland personalens rekommendationer i en bokhandel i Kalifornien – också den ett avsked, men till en älskad mamma.

Tove Janssons böcker är på ständig resa i världen. Genom Virtanen och Pellicionis bilderbok får berättelsen om hennes konstnärsskap ännu en uttolkning, en varsam och finstämd sådan, återgiven med känsliga valörer och stor sinnlighet. Med sin bokserie bjuder Virtanen och Pellicioni gång på gång på angelägna kvinnoporträtt som växer sig ur sina ramar genom att adressera hur liv kan levas och konst kan göras, där livet är att skapa konst, men livskonst minst lika väsentligt. När får vi se bilderboksserien resa ut i Norden genom en översättning till svenska? Och ut i världen? Serien förtjänar få många läsare i alla åldrar, i många länder.